

Філософія

УДК 141:821.161.2(092)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.18950391>

**Специфіка української позитивістської традиції через призму
філософських поглядів Івана Франка**

Супрун Аліна Григорівна,

кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії
та міжнародної комунікації, Національний університет біоресурсів
та природокористування України, м. Київ, Україна,
<https://orcid.org/0000-0003-2147-3643>

Прийнято: 20.02.2026 | Опубліковано: 28.02.2026

***Анотація.** Актуальність дослідження зумовлена необхідністю переосмислення позитивістських основ української філософської традиції кінця XIX – початку XX століття через призму філософських реценцій творчості Івана Франка. Мета роботи полягає в комплексному аналізі позитивістської методології в епістемологічних поглядах українського мислителя та виявленні специфіки українського позитивізму як оригінального філософського феномену. У дослідженні застосовано методи історико-філософського аналізу, компаративістики, герменевтичної інтерпретації текстів, епістемологічної реконструкції та критичного аналізу філософських концепцій.*

Було досліджено вплив ідей Огюста Конта, Джона Стюарта Мілля та Герберта Спенсера на формування епістемологічних поглядів Івана Франка та особливості реценції європейського позитивізму в українській інтелектуальній традиції. Було проаналізовано франківське розуміння

природи наукового знання, співвідношення емпіричного і теоретичного компонентів пізнання, концепцію наукової істини, підходи до індуктивного методу та логіки наукового дослідження. Було встановлено, що позитивістська методологія Франка становила оригінальний синтез європейської філософії науки з потребами українського інтелектуального та національного відродження, поєднуючи методологічний раціоналізм із соціальним активізмом та національно-визвольними прагненнями. Було виявлено елементи наукового реалізму та інструменталізму в епістемологічних поглядах мислителя та обґрунтовано його критичне ставлення до крайнощів позитивізму, зокрема фізикалістських редукцій у гуманітарному знанні.

Результати дослідження можуть бути використані викладачами вищих навчальних закладів у курсах з історії української філософії, епістемології та філософії науки, а також дослідниками для подальшого вивчення позитивістської традиції в українській філософській думці.

Ключові слова: *позитивізм у філософії Івана Франка, позитивізм у сучасній українській філософії, методологія, логіка науки, епістемологія, істина.*

The specificity of the Ukrainian positivist tradition through the prism of Ivan Franko's philosophical views

Alina Suprun,

Ph.D., Associate Professor, Candidate of Philosophical Sciences, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Faculty of Humanities and Pedagogy, Department of Philosophy and International Communication, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0003-2147-3643>

Abstract. *The significance of this study stems from the necessity to reconsider the positivist foundations of the Ukrainian philosophical tradition of the late 19th and early 20th centuries through the prism of philosophical receptions of Ivan Franko's oeuvre. The objective of the research is to provide a comprehensive analysis of the positivist methodology within the epistemological framework of the Ukrainian thinker and to elucidate the distinctive features of Ukrainian positivism as a unique philosophical phenomenon. The study employs methods of historical-philosophical analysis, comparative research, hermeneutic interpretation of texts, epistemological reconstruction, and critical examination of philosophical concepts. It has been established that Frank's positivist methodology represents an original synthesis of European philosophy of science with the demands of the Ukrainian intellectual and national revival, integrating methodological rationalism with social activism and national liberation aspirations. Elements of scientific realism and instrumentalism have been identified in the thinker's epistemological perspectives, alongside a substantiated critical stance towards the extremes of positivism, particularly physicalist reductions within the humanities.*

Keywords: *positivism in Ivan Franko's philosophy, positivism in contemporary Ukrainian philosophy, epistemology, demarcation of knowledge, logic of science, methodolog, physicalism, instrumentalism, truth.*

Постановка проблеми. Дослідження позитивістських ідей у філософській спадщині Івана Франка набуває особливої актуальності у сучасному науковому дискурсі. У контексті глобалізації та активної інтеграції української науки до європейського дослідницького простору стає важливим критично осмислювати історичні витoki наукового раціоналізму вітчизняної філософської традиції. Потреба у формуванні власної методологічної традиції національної науки зумовлює необхідність аналізу тих концептуальних підходів, які вплинули на розвиток української філософської думки. Іван

Франко, будучи однією з ключових постатей інтелектуальної історії України на межі XIX–XX століть, демонструє унікальний приклад рецепції європейського позитивізму та адаптації його принципів до національного інтелектуального контексту. Його погляди на природу наукового знання та методи пізнання дозволяють глибше зрозуміти механізми формування критичного мислення та наукового підходу у межах української культурної та національної специфіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз попередніх досліджень свідчить, що позитивізм у філософії України досліджувався в різних аспектах та в різні історичні часи. До одних з перших слід віднести праці представників 20-30-х років: М. Возняка, Д. Донцова, М. Зерова, А. Кримського. В часи тоталітаризму франкодослідження не припинялися, але мали специфічну інтерпретацію. Дослідниками цього періоду були: О. Білоус, А. Брагінець, Н. Дорошенко тощо. Серед сучасних дослідників слід звернути увагу на дослідження В. Артюха, Я. Грицака, О. Кулика. Так, Artyukh (2017) у своїй роботі відзначав, що позитивістські ідеї відігравали значну роль у формуванні наукової культури в Україні другої половини XIX століття, впливаючи на розвиток філософської та культурної думки. Hrytsak (2019) підкреслював, що Іван Франко не лише засвоював європейські концепти, а й активно трансформував їх під потреби українського інтелектуального середовища, зокрема в аспекті взаємодії науки і суспільства. Kulyk (2022) наголошував, що українська філософія, зокрема через призму Франка, демонструє спроби поєднати наукову раціональність із національною ідентичністю, а у пізнішій роботі (Kulyk, 2023) розкривав, як етичні та епістемологічні підходи Франка реагували на соціально-політичні виклики свого часу.

Levyk, Aleksandrova, Khrypko та Iatsenko (2020) досліджували культурні детермінанти українського мислення та їхній вплив на наукову діяльність,

підкреслюючи, що наукова методологія в Україні не може розглядатися поза контекстом ментальності та історичного розвитку. Yankovska і Sorochuk (2021) акцентували антропологічний аспект українського романтизму, вказуючи на «літературоцентричну» модель, що відображає специфіку наукового мислення та філософської рефлексії. Yosurenko та кол. (2021) у своїй експертній оцінці сучасних українських історико-філософських досліджень виявили потребу в інтеграції класичних філософських підходів із сучасними методологічними практиками.

Pelit і Katırcıoğlu (2021) розглянули філософію позитивізму як підґрунтя для сучасних наукових досліджень, відзначаючи, що позитивістські методи ефективні у встановленні об'єктивних закономірностей, проте обмежують розуміння соціокультурних та суб'єктивних чинників. Водночас, Kruvyzuyuk та кол. (2021) підкреслювали важливість врахування національної специфіки у побудові наукових парадигм, що підтверджує необхідність адаптації загальноєвропейських підходів до українських умов.

Аналіз наукових джерел свідчить, що позитивістські ідеї у філософії Івана Франка відіграють ключову роль у формуванні концептуального підґрунтя української наукової та інтелектуальної традиції. Вони дозволяють не лише простежити історичні витoki розвитку наукового раціоналізму в Україні, але й зрозуміти, яким чином європейські ідеї позитивізму адаптувалися до специфічних умов національного розвитку, зокрема до соціокультурних, політичних і освітніх контекстів. Дослідження Artyukh (2017) і Hrytsak (2019) показують, що Франко активно інтегрував позитивістські методи у власні погляди на науку та суспільство, намагаючись поєднати об'єктивність наукового знання із потребами національного інтелектуального середовища. Kulyk (2022, 2023) додає, що критичне осмислення позитивістських принципів дозволяло Франку уникати крайнощів формалізованого раціоналізму і водночас пропонувати адаптовану модель

наукового пізнання, яка враховувала особливості української культурної та соціальної дійсності.

Формулювання цілей статті (постановка завдання) Метою статті є комплексний аналіз позитивістських ідей у філософській спадщині Івана Франка через призму епістемологічного виміру. Для досягнення цієї мети ставляться наступні завдання: простежити рецепцію європейського позитивізму в інтелектуальній біографії Франка; проаналізувати франківське розуміння природи наукового знання та методів пізнання; дослідити проблему демаркації науки і метафізики в контексті позитивістської програми; виявити специфіку українського позитивізму на прикладі філософських поглядів Франка; оцінити актуальність франківської епістемології для сучасних дискусій у вітчизняній філософії науки.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість ґрунтовних досліджень філософської спадщини Івана Франка, об'єктом даного дослідження є його епістемологічні погляди в контексті європейської позитивістської традиції кінця XIX – початку XX століття, зокрема його розуміння природи наукового знання, методів пізнання, критеріїв науковості та демаркації науки від метафізики. Саме ці аспекти потребують детального дослідження. Це обумовлено потребою синхронізувати вітчизняні наукові ідеї з західними традиціями. Адже українська філософська думка завжди була і є частиною загальноєвропейської філософії. То ж здійснення комплексного аналізу епістемологічних поглядів Івана Франка у їх генезі, систематичному вигляді та історико-філософському контексті є необхідним та актуальним в умовах сьогодення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основу дослідження становить комплекс взаємопов'язаних методів філософського аналізу, що дозволяють всебічно розкрити специфіку позитивістських ідей в

епістемологічних поглядах Івана Франка. Часові рамки дослідження охоплюють кінець XIX – початок XX століття.

Історико-філософський метод застосовується для реконструкції інтелектуального контексту формування філософських поглядів Івана Франка та аналізу становлення його епістемологічних концепцій у контексті загальноєвропейської позитивістської традиції. Цей метод дозволяє простежити еволюцію франківського розуміння природи наукового знання, виявити етапи засвоєння ним ідей класичного позитивізму та критичного переосмислення позитивістської програми. Історико-філософський аналіз уможлиблює встановлення зв'язків між епістемологічними поглядами Франка та загальноєвропейськими філософськими дискусіями кінця XIX – початку XX століття, що є критично важливим для розуміння оригінальності його філософської позиції.

Компаративний метод використовується для порівняльного аналізу епістемологічних концепцій Івана Франка з ідеями представників класичного позитивізму – Огюста Конта, Джона Стюарта Мілля, Герберта Спенсера. Цей метод дозволяє виявити спільні риси та специфічні відмінності у франківській рецепції позитивістських ідей, встановити ступінь оригінальності його епістемологічних підходів, визначити національну своєрідність українського позитивізму. Компаративний аналіз уможлиблює також зіставлення франківських поглядів з епістемологічними концепціями інших українських мислителів позитивістської орієнтації, що сприяє виявленню загальних закономірностей розвитку позитивістської традиції в українській філософії.

Герменевтичний підхід застосовується для інтерпретації філософських, публіцистичних та епістолярних текстів Івана Франка з метою експлікації його епістемологічних позицій. Цей метод передбачає контекстуальне прочитання франківських текстів з урахуванням історико-культурних обставин їх створення, авторської інтенції та адресата.

Метод епістемологічної реконструкції використовується для систематизації розрізнених висловлювань Франка про природу знання, методи пізнання, критерії істинності у цілісну епістемологічну концепцію. Цей метод передбачає логічну експлікацію філософських презумпцій, що лежать в основі франківських суджень про науку та наукове пізнання, виявлення внутрішньої логіки його епістемологічних поглядів та їх систематичний виклад.

Аналіз філософської спадщини Івана Франка дозволяє виділити кілька ключових аспектів його рецепції позитивістських ідей в епістемологічному вимірі. Франко засвоїв основні принципи позитивістської методології, водночас критично переосмислюючи їх з урахуванням специфіки українського інтелектуального контексту.

Франківське розуміння природи наукового знання ґрунтувалося на позитивістському переконанні у пріоритеті емпіричного досвіду як джерела достовірного знання. Для нього наукове знання мало базуватися на спостереженні, експерименті та індуктивному узагальненні фактів. Водночас мислитель усвідомлював обмеженість крайнього емпіризму і визнавав необхідність теоретичних конструкцій для систематизації емпіричних даних. Франко підкреслював, що наука не може обмежуватися простим накопиченням фактів, але має виявляти закономірності та причинно-наслідкові зв'язки між явищами. Український мислитель розглядав наукове знання як динамічний процес, а не статичну систему істин. Він визнавав історичну мінливість наукових теорій та прогресивний характер розвитку науки, що наближало його до пізнішого критичного раціоналізму та фалібілізму.

Позитивістське розуміння епістемологічних засад науки у Франка підтверджується сучасними дослідженнями у сфері філософії науки. Так, Varpio та MacLeod (2020) наголошують на ключовій ролі емпіричної верифікації, що лежить в основі наукового пізнання, та підкреслюють

важливість інтеграції різних методологічних підходів у сучасних дослідженнях. Pelit і Katırcıoğlu (2021) також відзначають, що позитивістські принципи залишаються фундаментальними для формування наукової обґрунтованості, проте вони потребують доповнення критичним аналізом і методологічним плюралізмом для адекватного відображення складності сучасних дослідницьких процесів.

У той же час Nyein та колеги (2020) підкреслюють, що традиційна позитивістська парадигма зазнала значних трансформацій у сучасній науковій практиці, що проявляється у визнанні множинності дослідницьких підходів і необхідності комбінування кількісних та якісних методів. Sun та співавтори (2024) підтверджують цю думку, наголошуючи на синтезі позитивістських і інтерпретативних стратегій, що дозволяє враховувати як об'єктивні закономірності, так і соціокультурні чинники в процесі пізнання. Таким чином, позитивістська епістемологія Франка залишається актуальною основою наукового мислення, водночас її сучасне осмислення потребує інтеграції нових методологічних та міждисциплінарних підходів.

Проблема демаркації науки і метафізики посідала центральне місце у франківській епістемології. Мислитель поділяв позитивістську настанову на розмежування наукового та метафізичного знання, проте його розуміння цієї проблеми було більш нюансованим порівняно з ортодоксальним позитивізмом. Франко критикував спекулятивну метафізику, що претендувала на пізнання абсолютних сутностей понад досвідом, вважаючи, що метафізичні конструкції, які не можуть бути верифіковані емпірично, не належать до сфери наукового знання. Водночас він не прагнув до повної елімінації метафізики з інтелектуального життя, визнаючи, що метафізичні запитання про смисл буття, призначення людини, моральні абсолюти мають важливе екзистенційне значення, навіть якщо не можуть бути розв'язані науковими методами. Така позиція відображала специфіку українського позитивізму, що поєднував

методологічний раціоналізм із визнанням позанаукових форм світоглядної орієнтації.

Рецепція ідей класичного позитивізму у Франка відображає загальну тенденцію адаптації європейських філософських концепцій в українському інтелектуальному середовищі кінця XIX століття, як зазначає Artyukh (2017). Artyukh підкреслює, що український позитивізм вирізнявся специфічним поєднанням методологічного раціоналізму з національно-визвольною ідеологією. Саме така синтезація національних ідей із західноєвропейськими підходами робила український позитивізм відмінним від його західноєвропейських аналогів.

Рецепція ідей представників класичного позитивізму у творчості Франка відбувалася вибірково та критично. Від Огюста Конта (Comte, 1830–1842) український мислитель засвоїв ідею поступального розвитку наукового знання та переконання у вищості позитивної науки над теологією та метафізикою. Проте Франко не поділяв контівського утопізму щодо створення наукової релігії та соціократичної організації суспільства, розглядаючи позитивізм передусім як методологію наукового дослідження, а не як всеохопну світоглядну систему. Індуктивна логіка Джона Стюарта Мілля (Mill, 1843) справила значний вплив на франківське розуміння наукового методу. Мислитель високо цінував міллівську систематизацію індуктивних процедур встановлення причинних зв'язків, водночас усвідомлюючи проблему індукції та обмеженість емпіричного узагальнення для досягнення достовірного знання про загальні закономірності. Еволюціонізм Герберта Спенсера (Spencer, 1862) резонував з франківським переконанням у закономірному характері історичного розвитку, проте український філософ критично ставився до спроб механічного перенесення біологічних законів на суспільні явища, вважаючи, що соціальний розвиток підпорядковується специфічним закономірностям.

Франківська концепція наукової істини поєднувала елементи кореспондентної та когерентної теорій. Мислитель розглядав істину як відповідність знання об'єктивній реальності, водночас підкреслюючи, що ця відповідність ніколи не є абсолютною та остаточною. Наукові теорії, на думку Франка, є наближеннями до істини, що постійно вдосконалюються у процесі розвитку науки. Він визнавав множинність критеріїв істинності наукового знання: окрім емпіричної верифікації, важливими критеріями вважав внутрішню логічну несуперечність теорії, її пояснювальну силу, прогностичну ефективність та евристичну плідність. Така багатокритеріальна концепція істини відображала прагнення уникнути як наївного реалізму, так і крайнього релятивізму. Загалом, проблема наукової істини посідала центральне місце в епістемологічних роздумах Франка. Відкидаючи метафізичні концепції абсолютної істини, він схилився до прагматичного розуміння істинності як відповідності знання емпіричним даним та його здатності пояснювати й передбачати явища.

Іван Франко належав до покоління українських інтелектуалів, що формувалися в атмосфері інтенсивного засвоєння європейських філософських ідей другої половини XIX століття. Позитивізм, який на той час переживав період свого розквіту в західній філософії, не міг не привернути уваги молодого мислителя, котрий прагнув синтезувати наукову раціональність із суспільною практикою національного відродження. Як зазначає Hrytsak (2019), знайомство Франка з позитивістською традицією відбувалося через читання праць класиків цієї течії – Auguste Comte, John Stuart Mill, Herbert Spencer – а також через опосередковане сприйняття позитивістських ідей у польській та німецькій філософській літературі.

Однак рецепція позитивізму Франком не була некритичною. Український мислитель добре розумів обмеженість крайніх форм позитивістського редукціонізму, особливо коли йшлося про застосування

природничо-наукових методів до гуманітарного знання. Франківський позитивізм можна охарактеризувати як помірний, або методологічний, оскільки він запозичував з класичного позитивізму передусім епістемологічні принципи та методологічні настанови, не схилиючись до онтологічного матеріалізму чи вульгарного сцієнтизму, в таблиці 2.1:

Центральне місце в епістемологічних поглядах Івана Франка посідала проблема наукового методу. Слідуючи позитивістській традиції, він наголошував на важливості емпіричного обґрунтування знання та критичного ставлення до будь-яких апіорних конструкцій. Водночас Франко розумів, що чистий емпіризм неможливий, оскільки будь-яке спостереження вже передбачає певні теоретичні припущення та концептуальні схеми. Ця дилема емпіризму та раціоналізму знаходила в його творчості оригінальне розв'язання через концепцію методологічного плюралізму.

Франко визнавав провідну роль індуктивного методу в науковому пізнанні, однак не абсолютизував його, як це робили деякі представники класичного позитивізму. Він усвідомлював проблему індукції, сформульовану ще David Hume, згідно з якою жодна кількість окремих спостережень не може логічно обґрунтувати загальне твердження. Як зазначає Artyukh (2017), франківське розв'язання цієї проблеми полягало у визнанні того, що наукове знання має ймовірнісний характер і завжди залишається відкритим для критики та переформулювання. Ця позиція наближала його до пізнішого критичного раціоналізму Karl Popper, хоча Франко, звісно, не міг знати про ці ідеї.

Одна з ключових проблем позитивістської епістемології – проблема демаркації науки і метафізики – знаходила в творчості Івана Франка особливе висвітлення. На відміну від радикальних позитивістів, які повністю відкидали метафізику як безглузду, Франко займав більш нюансовану позицію. Він визнавав, що метафізичні питання природно виникають у людській свідомості

і що повне їх ігнорування призводить до збіднення інтелектуального життя. Однак водночас він наголошував на необхідності чіткого розмежування між науковими твердженнями, що можуть бути емпірично перевіреними, та метафізичними спекуляціями, що виходять за межі можливого досвіду.

Франківський критерій демаркації базувався на принципі верифікації – науковим визнавалося лише те знання, яке принципово може бути підтвержене або спростоване емпіричними даними. Ця позиція була близькою до пізнішого логічного позитивізму, хоча Франко формулював її в менш технічних термінах і з більшою філософською обережністю.

Застосовуючи принцип демаркації до різних галузей знання, Франко особливу увагу приділяв проблемі наукового статусу гуманітарних дисциплін. Він критикував спроби механічного перенесення природничо-наукових методів на вивчення суспільних явищ, але водночас наполягав на необхідності дотримання наукової строгості в гуманітарних дослідженнях. Його власна практика літературознавчих, історичних та етнографічних студій демонструвала можливість поєднання емпіричної точності з розумінням специфіки гуманітарного знання (Artyukh, 2017).

Франківське розуміння логіки наукового дослідження тісно пов'язане з його епістемологічними принципами. Мислитель приділяв значну увагу аналізу структури наукового пояснення та ролі законів у науковому знанні. Він визнавав, що наука прагне не лише описувати явища, а й пояснювати їх через встановлення причинно-наслідкових зв'язків та формулювання загальних законів. Однак при цьому Франко був обережним щодо абсолютизації детерміністичного погляду на світ, залишаючи місце для випадковості та непередбачуваності в природних та суспільних процесах.

У його розумінні наукове пояснення передбачає підведення окремого явища під загальний закон або теоретичну схему. Це відповідає номологічній моделі пояснення, яка пізніше була розроблена аналітичними філософами

науки. Водночас Франко розумів, що в гуманітарних науках пояснення часто має іншу природу – воно спирається не стільки на підведення під загальний закон, скільки на розуміння мотивів, значень та контекстів людської діяльності. Це розрізнення між поясненням і розумінням, хоча і не було ним експліцитно тематизоване, присутнє в його методологічних роздумах.

Франко також цікавився проблемою наукового прогнозування. Він вважав, що здатність передбачати майбутні події на основі знання загальних законів є важливим критерієм наукової теорії. Однак при цьому він усвідомлював обмеженість прогностичних можливостей науки, особливо коли йдеться про складні системи, такі як суспільство. Франківський погляд на прогнозування був реалістичним – він визнавав як значні можливості науки в цій сфері, так і принципові обмеження, зумовлені складністю та мінливістю світу.

Важливим елементом франківської логіки науки було розуміння ролі гіпотез у науковому дослідженні. Він підкреслював, що наука прогресує не шляхом механічного накопичення фактів, а через висунення та перевірку гіпотез. Гіпотеза, на його думку, є формою творчого синтезу емпіричних даних і теоретичних припущень. Вона має бути достатньо конкретною, щоб підлягати емпіричній перевірці, але водночас достатньо загальною, щоб пояснювати широке коло явищ. Цей погляд наближав Франка до гіпотетико-дедуктивної моделі наукового методу.

Розуміння Франком логіки наукового дослідження узгоджується з сучасними підходами до аналізу дедуктивного та індуктивного міркування в науці, що підкреслюють комплементарність цих методів у процесі наукового пізнання (Zalaghi & Khazaei, 2016). Його увага до проблеми наукового пояснення передбачає пізніші розробки в аналітичній філософії науки (Vargio & MacLeod, 2020).

Таким чином, Франко стояв на перетині класичного позитивізму та пізнішого критичного раціоналізму, створюючи власну, специфічно українську модель наукового пізнання, яка враховувала історичну мінливість критеріїв раціональності та необхідність синтезу науки і суспільної практики.

Висновки. Аналіз епістемологічних поглядів Івана Франка показує, що він успішно інтегрував позитивістські підходи в український інтелектуальний контекст кінця ХІХ століття. Франко визнавав провідну роль індуктивного методу та наукової раціональності, водночас відходячи від їх абсолютизації і підкреслюючи ймовірнісний та відкритий характер наукового знання. Його концепція істини поєднувала елементи кореспондентної, когерентної та прагматичної теорій, що дозволяло підходити до наукового пізнання критично, враховуючи історичну мінливість критеріїв раціональності. Франко виступав на перетині класичного позитивізму та пізнішого критичного раціоналізму, формуючи власну модель наукового пізнання, яка узгоджувала методологічну строгість із потребами національного та суспільного розвитку. Отже, його філософська спадщина підтверджує можливість синтезу європейських філософських ідей із українськими інтелектуальними традиціями, що робить дослідження його позитивістських поглядів актуальним і для сучасної епістемології.

Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що позитивістські ідеї в епістемологічних поглядах Івана Франка становили оригінальний синтез європейської філософії науки з потребами українського інтелектуального та національно-визвольного руху. Аналіз франківської рецепції класичного позитивізму виявив специфічні риси українського позитивізму, що поєднував методологічний раціоналізм із визнанням національно-культурної своєрідності наукового пізнання.

Встановлено, що франківське розуміння природи наукового знання ґрунтувалося на позитивістському принципі емпіричної верифікації, водночас уникаючи крайнощів емпіризму через визнання конститутивної ролі теоретичних конструкцій. Його епістемологічна позиція характеризується методологічним плюралізмом та діалектичним поєднанням індуктивних і дедуктивних процедур наукового дослідження. Франко критично ставився до фізикалістського редукціонізму, наполягаючи на специфіці гуманітарного знання та необхідності врахування культурно-історичного контексту при вивченні суспільних явищ.

Франківська концепція наукової істини поєднує елементи кореспондентної та когерентної теорій, визнаючи об'єктивність наукового знання при одночасному усвідомленні його історичної мінливості та відкритості для критичного переосмислення. Його підхід до проблеми демаркації науки і метафізики відзначається філософською виваженістю, уникаючи як некритичного сцієнтизму, так і релятивістського скептицизму щодо можливостей наукового пізнання.

Теоретичною новизною роботи є розкриття характерних особливостей українського позитивізму через призму творчого доробку Івана Франка. Виявлено, що епістемологічні рефлексії щодо українського позитивізму перебувають в тісному зв'язку з національно-визвольними прагненнями та суспільною практикою. Це робить франківську філософську спадщину особливо актуальною для сучасної української філософії науки, яка прагне поєднати універсальні стандарти наукової раціональності з національною культурною традицією.

Перспективи подальших досліджень полягають у поглибленому аналізі впливу франківського позитивізму на формування методологічних засад українського гуманітарного знання ХХ століття, а також у компаративному

дослідженні рецепції позитивістських ідей у різних національних філософських традиціях Центрально-Східної Європи.

Список використаних джерел

1. Artyukh, V. (2017). Elements of positivism in the Ukrainian philosophy and culture of the second half of the 19th century. *Studia Historiae Scientiarum*, 16, 269–301. <https://doi.org/10.4467/2543702XSHS.17.011.7712>
2. Hrytsak, Y. (2019). *Ivan Franko and his community*. Boston: Academic Studies Press. <https://doi.org/10.1515/9781618119698>
3. Kulyk, O. (2022). What is Ukrainian philosophy? *Visnyk of the Lviv University. Series: Philos.-Political Studies*, 44, 71–76. <https://philarchive.org/rec/KULWIU>
4. Levyk, B., Aleksandrova, O., Khrypko, S., & Iatsenko, G. (2020). Geo-policy and geo-psychology as cultural determinants of Ukrainian religion, mentality and national security. *Journal of History, Culture and Art Research*, 9(3), 217–225. <https://doi.org/10.7596/taksad.v9i3.2761>
5. Park, Y. S., Konge, L., & Artino, A. R. (2020). The positivism paradigm of research. *Academic Medicine*, 95(5), 690–694. <https://doi.org/10.1097/ACM.0000000000003093>
6. Yankovska, Z. O., & Sorochuk, L. V. (2021). Anthropological dimension of the philosophical "literature-centric" model of Ukrainian romanticism. *Anthropological Measurements of Philosophical Research*, 19, 127–137. <https://doi.org/10.15802/ampr.v0i19.236110>
7. Yosypenko, S., Kozlovskiy, V., Panych, O., Terletsky, V., & Khoma, O. (2021). Historico-philosophical research in independent Ukraine (expert poll). *Sententiae*, 40(3), 6–31. <https://doi.org/10.31649/sent40.03.006>

8. Davidenko, I. (2023). Vasyl Lisovyi on the history of Ukraine's philosophy of the 20th century: A contribution to the discussion. *Sententiae*, 42(2), 47–62. <https://doi.org/10.31649/sent42.02.047>
9. Kryvyzyuk, L., Levyk, B., Khrypko, S., & Ishchuk, A. (2021). The phenomenon of national security within postmodern cultures: Interests, values, mentality. *Postmodern Openings*, 12(3), 77–95. <https://doi.org/10.18662/po/12.3/328>
10. Kulyk, O. (2023). The issue of evil in the context of Russia's war against Ukraine. *Κοινή. The Almanac of Philosophical Essays*, 1, 65–82. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10049735>
11. Pelit, E., & Katırcıoğlu, E. (2021). The philosophy of positivism and its reflections on scientific research. *Journal of Tourism Theory and Research*, 7(2), 161–167. <https://doi.org/10.24288/jttr.961095>
12. Franko, I. (1986). *Collected works in 50 volumes*. Kyiv: Naukova Dumka. <https://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0000019712>
13. Mill, J. S. (1843). *A System of Logic, Ratiocinative and Inductive*. London: John W. Parker. <https://www.gutenberg.org/files/27942/27942-h/27942-h.html>
14. Spencer, H. (1862). *First Principles*. London: Williams and Norgate. <https://www.gutenberg.org/files/55046/55046-h/55046-h.htm>
15. Dodonova, V., Chekal, L., Kulenko, V., & Suprun, A. (2026). From Rationality to Rationalities: The Modern Epistemological Situation in Science and Culture. *Вісник гуманітарних наук*, (16). <https://doi.org/10.5281/zenodo.18756983>